

TESBİH

1.Giriş

Tesbih'in tarihini bilen var mı? Anadolu'da hangi medeniyet varsa tespih var. Beklide süs, ziynet için tasarlandık. Önce kadınlar kullanır. Boyunlarına, bileklerine taktılar. Sonra erkekleş. Takmak yerine eline aldılar. Tane tane sayar gibi yaptılar. Adı tespih çekmek oldu. Süs aracı gün geldi keyif aracına, ibadet gereci oldu. Medeniyet üzerine yerleşen Anadolu medeniyetlerinin hepsi sahiplenmiş, medeniyet aracı yapmıştır.

Dinlerde öyle. Allah'ı tesbih etme ibadeti tane tane çekilen tespihlere dökülerek yapılır. El, dil, gönül tespihle birleşir. Tesbihat/zikir olur. Yani halvet, yani hemhal,yani muhabbet. Tespih çekmenin bir yanın da muhabbet. Tespih muhabbet için elimizin altında.

Tespih çekmek kendimizi bildik bileli kalktık gördük. Hatta toroslar da tespih çalışı var. Ağaç türünden olsa da çalı gibi. Bir kökten onlarca sürgün verir. Kolları ince, içi boş, düzgün ve budaksız(bağımsız) olur. Küçükken sürgünleri keser kısa kısa böler ip takarak tespih yapardık. Bu ağaçların bulunduğu yere de tespihlik denirdi.

Sonra, andız ortaya çıktı. Torosların görkemli, nazlı, heybetli ağacıdır andız ağacı. bir, dik yamaçlar ve kayalıklarda olur. Kolay ulaşılmanın diye belki. Zor elde edilenin kıymeti bundan olmalı. Güz gelince andız çekirdeği ballanır. Toplanır ve yenir. Keçiler çok sever. Andız çekirdeği toplanır, kırılır, kaynatılır, pekmez yapılır. Çekirdeği toplanır, kurutulur, soyulur, tespih yapılır. Çekirdeğine kalitesine göre tespih yapılır. Keşke toroslar da andız çekirdeği kırılmasa kabuğu soyulup pekmez, çekirdeği kırılmadan tespih tanesi olsa.

İşin aslına bakılırsa insan yalnızca tespih taşımaz. İlk insandan bu yana insanoğlu ihtiyaç duyduğu zaruri maddeleri yanında taşıya geldi. Zamanla zorunlu taşınanlar yanında aksesuar dediğimiz süs ve zevk amaçlı alet ve eşyalar taşınır oldu.

Anadolu kültüründe bir insan yanında taşıdıkları parmak sayısını geçmez.Tespih Çakmak,tabak, bıcak, tarak, ayna, anahtar, tırnak makası, mendil, kalem, kâğıt, saat, yüzük, bilezik, Cep telefonu (yenilerde)

Taşınanların arasında tespih hiç eskimedi, yerini korudu. Korurda. Zira tespih süs, eğlence, gösterişten öte bir kültür, değer, inanç aracıdır. İbadet eden her insanda tespih bulunur.

Bizde tespih üç yerimizde yer eder. Elimizde

Elimizde. Elle çekeriz

Dilimizde. Zikir, söyleriz

Kalbimizde. Sessiz zikir ederiz.

Bu yüzden tespihsiz yapamayız.

Daha sonraları tespih ustalarından öğrendik/gördük ki her maddeden tespih olurmuş. Yeter ki yontulsun, içi delinsin. Yapmak mümkün. Dismek kolay. Şimdi toroslar da ne ağaç varsa tespih yapıyorlar. Andız, çam, ardıç, şimşir, sedir, meşe, gül, karaçalı, kuşburnu, ağaç kökleri gibi. Kısaca yontulan her ağaç, her maddeden tespih yapılır.

Yontulan madenlerden tespihler yapılıyor. Böyle madenler her bölgede olmuyor. Olan yerlere adını veriyor.

Büyükler insanın kıymeti azaldıkça tespih ucuzluyor, çoğalıyor derler. Bilmedikleri tüketim ekonomisini eleştiriyorlar.

Evet, tüketim toplumu, kent topluluğu oldukça bir değerimiz olan tespihte ucuzluyor, kullanıp atılıyor.

Hâlbuki eskiden tespihler öylemiydi? Hatıra vardı, emeğine göre değeri vardı, doğallığı vardı, hatırası vardı, kenti vardı, kültürü vardı.

2. Tespih Dünyası

Öyleyse tespih dünyasıyla buluşalım.

Her katı madden tespih yapılır. Yeter ki ustasına düşsün. Tespihi kıymetli kılında bu hammaddeler. Bir madde ne denli az bulunursa kıymeti artar. Tespih çokça olan, kolay bulunan maddelerden yapılır. Bir yörede bol maddeden tespih yapıldıkça, oranın ününü yayar.

Erzurum oltu taşı tespihi

Eskişehir lüle taşı tespihi

Çukurova Andız tespihi

Ege zeytin tespihi

Tespih makineleşiyor. Makine ile imal ediliyor. Doğal madde yerine naylona, plastiğe, sıkıştırılmış maddelere bırakıyor. Demirden, metalden, alaşımlı maddelerden tespih yapılıyor. Hele plastik den, petrol ürünlerinden yapılanlar naylon türden. Her tür maddenin naylon taklidi yapılıyor. Anadolu da plastik için “insan hariç her şeyi yapılıyor “ derler. Plastik maddelerden yapılanlar tespih çekme zevki vermiyor. Gözaltındansa el aldanmıyor insana yabancı, duygulardan uzak. Ne yazık ki sahte, çakma, taklit, plastik, naylon tespihlerden geçilmiyor.

El yapımı tespihler ele öyle sıcak gelir ki, el hemen alışır ki bilemezsiniz. Az oluşu da sahiplenmeyi, çekme asaletini yaşatır bize. Tesbih'in tiryakiliği olur. Sigara gibi, ötekiler gibi. Tiryakisi tesbihi dost bilir. Hemhal olur. Halini ona açar. Derdini ona döker. Çeke çeke zaman eritirken gam gabavetini azaltır, yükünü hafifletir.

3.Tespihgiller

Tespihi bilmeyen olmaz. Yine de sözlüğe bakalım. TDK derki, "...türlü maddelerden boncuk biçiminde yapılmış genellikle otuz üç veya doksan dokuz taneden oluşmuş dizi "Sözlük dini kelimeleri söylemek veya oyalamak için tespih kelimesi kullanıldığını söyler. Diğer sözlüklerde aynısını ifade eyler. Sözlükler başka bilgilerde verir. Önce ansiklopediler ve yazılı kaynaklar tespihin tesbihat için doğduğunu, onun için çekildiğini söyler. Sonraları ibadet dışında hayatın içinde çekilmeye başlanır. Tespih namazdan sonra çekilir. Bu tarz bizim milletimizde kesintisiz sürer.

Kimi sözcükler teşbihe; ibadet maksadıyla yapılmış otuz üç veya doksan dokuz taneleri ipe dizilir derler. Tespihler tane sayılarına göre söylenir. Bunlara 9lu 11li 16lı 30lu 33lu 99lu deniyor. Tespih çekme amacına göre tespih türleri tercih ediliyor. Bunun dışında tekkelerde dergahlar da çekilen 500 lük, 1000 lik tespihlerde varmış. Zikir gayesi ile çekilirmiş. Tespih taneleri büyükte küçükte olurmuş. Şimdi camilerde duvarlara direklerle asılı kenarlarda dizili tespihler var. Hayır, adına Konan tespihlerde sanat değeri olmadığı üzülererek görmekteyiz.

Esasen tespihe üç şey değer katar ömrü yapıldığı taşlar ve işlenir. İki şey değer katar Ömrü yapıldığı taşlar ve işleniş eğer büyüklerden kalma ise, birinden hatıra ise kıymetlidir. Gözü gibi korur insan eski ise yine değerlidir. Tespihe değer katan taşları ve işçiliğidir. Sanayi ile beraber tespih taşları işlemek kolaylaştı. Yurdumun da nerdeyse her katı maddeden tespih yapılıyor. Bildiklerimiz;

Oltu, doğal taşlar, ağaçlar, fiber, naylonlar, sıkıştırılmış tozlar, kehribar, memleketlerin markası olmuş tespihler de var Oranın adıyla bilinirler.

4.Emekle Dizeler Sabırla Çekerler

En çok birbirimize tavsiye ettiğimiz kelimeler varya Onlarla hayatı anlamaya çalıştığımız onlar la hayatı yormaya çalıştığımız kelimeler.

Daha işin başındaysak SABIR iş olmuş bitmişse SAĞLIK olsun iş başlamamışsa hayırlısı olsun iş başarılıymışsa hayırlı olsun kabilinden memlekete göre kullanılan terimlerdir. Bu medeniyet bu coğrafyada çok kültür birikimine üretti.İşte insandan insana açılışımızın anahtarları.

İmbikten süzüle süzüle kelimelere dökülen münasebetler kapının anahtarı gibi bir kelime ile insan gönlüne girmeler duygularına hitap etmeler. Tazim ifadelerinin içinde öyle biri var ki sadece dille sönmez elle gelir eyleme dökülür sabır ve tespih

Sabır dille tespih elle

5.Nerde? Her Yerde

Tespih nerede çekilir? Her yerde. Tespih her yerde çekilir ama nerede çekilirse çekilsin adabı var. Tespih daha çok dost meclislerinde arkadaş ortamlarında veya yalnızken çekilir. Tespih çekilen yerler sayalım

- Cami
- Zikir meclisi
- Kahveler
- Evler
- Sohbetler
- Yalnız başına
- Sokakta
- İş yaparken

Tespih arabaları süsler. Nazarlık gibi araba ön camlarına, direksiyon boyunlarına takılır en iyi tespih arabaya layıktır. Birde başta çekilmeyi bekleyen tespih durur. Hem direksiyon sallanır, hem tespih çekilir, hem sohbet edilir.

6.Tespih Çekme Yolları

Tespih tabi ki çekilmek için vardır tespihinde tiryakileri var. el alışır, tiryakiliği oluşur. Tiryakilerde onsuz duramaz Her yerde çeker. Tespih nasıl çekilir işte tespih çekme yolları.

- Tek tek
- İkişer ikişer
- Çiftler, çiftler
- Tek elle
- Baş işaret parmağı ile
- Diğer parmaklar ile

7.Tespih Çekme Usulleri

Tespih çekmenin usulü, adabı, yolu ve yordamı var. Tespih çekme ile kişilik arasında bağ da var. Çektiği tespihten kişiyi anlarsınız. Gördüklerimize göre tespih şöyle çekiliyor.

- İbat için çekilir. İbadette dille zikir elle taneler eş zamanlı çekilir. Belli sayıl çekilerek biter.
- Argo için çekme. Daha çok gençlerin, kabadayılıdır, başıboş kişilerin tespih çekme yoludur. Tespih elde oynatılarak, sallanarak çekilir
- Oyalanmak için çekme. Boş vakitlerde, el alışkanlığı olarak tespih çekilir.

- Sıkıntıyı aşmak içinde tespih çekilir. Bu amaçla çekildiğinde fayda sağlar.

8.Tespih Kültürü

Tespih üzerine atasözlerimiz deyimlerimiz çok az Nedeni bilinmez. Azda olsa var. Mesela

Tesbihi saklamak
Tesbih taneleri gibi
Tesbih gibi dizilmek
Tesbih gibi sayılmak

Tesbih kırmak
Tesbih sallamak
Tesbih gibi dizmek
Tesbih çekmek
Tesbih etmek
Tesbih boncuğu

Tespih ile kişilik arasında bağ var. Tespih çekenlerin kendine daha çok güvendikleri, özgüven sahibi oldukları söylenir. Buna dair bir anıyı nakletmek isterim. İlkeyi yöneten amirler, hem kendilerini ifadede, hem de topluluk içinde medeni cesaret göstermede zayıf olduklarını gören amir, herkese tespih çekmesini tavsiye eder. Hatta konuşurken tespih çekmelerini söyler. Bir süre sonra yöneticilere de özgüven gelir. İşleri daha iyi yaparlar. Tespih muhabbetimiz. Hiçbir mevzu bulamazsak hemen tespihten gireriz. Konu konuyu açar sohbet uzar gider. Tespih sohbetlerin sihirli değneği olur. Tespih insanı yanımız. Tespih çekenin halden anladığı söylenir. Tespih çekenin söyleyecek sözü olur derler. Boş iş yerine tespihle meşgul olmak daha güzel olmalı.

9.Tiryakiler

Tespihe alışan bırakamaz. Çeke çeke tiryaki olunuz.Tiryakiliğimiz bizi tespih dünyasına çeker.Her Tiryakinin tespih üzerine anlatacakları var. Tespihi Sakıp Sabancı kendine has üslubuyla anlatır. Müzesini Her biri tek tek eline alır, sever okşarken ballandıra ballandıra anlatırdı.

Eli ısıtan var
Eli kurutan var
Eli nemlendiren var
Stres attıran var
Keyif tattıran var
Dinlendiren var
Eğlendiren var

Sabır çektiren var
Zaman öldüren var
Sayı saydıran var
Zikir çektiren var

Tiryakiler ile otlakıları birbirinden ayırmak lazım. Otlakılar tespih düşkünü gibi görünürler. Sigara otlakılığı gibi isteyerek elde etmezler. Habersiz alır, çeker, onu uyuturlar, ya da uyuttururlar.

10.Netice

Tespih kaderimiz. Zor zamanlardan dar zamanlara, var zamanlarda çekeriz. Tespih çekerken aslında sabır, kahır, çekeriz. Boş zamanda çekeriz. Öylesine çekeriz, böylesine çekeriz.

Tespih tiryakiliğimiz. Elimizde, cebimizde, antamızda, arabamızda sıkışırsak sığırırız. Darda, zorda sığırırız. Tespih çekerek özgüven gelir.

Tespih süsümüz. Elimizde, kolumuzda, arabada, masada, vitrinde, durur. Sadeden çok süslü, püslü, nakışlı olanlara rağbet ederiz.

İlkeyi yöneten amirler, hem kendilerini ifadede, hem de topluluk içinde medeni cesaret göstermede zayıf olduklarını gören amir, herkese tespih çekmesini tavsiye ede. Hatta konuşurken tespih çekmelerini söyler. Bir süre sonra yöneticilere de özgüven gelir. İşleri daha iyi yaparlar.

Tespih muhabbetimiz. Hiçbir mevzu bulamazsak hemen tespihten gireriz konu konuyu açar sohbet uzar gider. Tespih sohbetlerin sihirli değneğı oluverir.

Tespih insanı yanımız. Tespih çekenin halde anladığı söylenir. Tespih çekenin söyleyecek sözü olur derler. Boş iş yerine tespihle meşgul olmak daha güzel olmalı.

Tespih kültürümüz. Tespih kültürümüzün yaşayan, canlı bir parçası. Hatta kültürlerin ortak yanı tespih sayesinde kaynaşır, söyleşir ortak yaşarız.

Üstelik tespih çeke çeke dostluk hatıralar, aramızda ayrılan büyükler yaşar yaşatılır. Tespih hediyeleşmeyi ve bu suretle kaynaşmayı da diri tutar. İnsanı ferahlatır rahatlatır. Hoşça vakit geçirir. Hele ibadet niyetiyle yapılır geçirir. Hele ibadet niyetiyle yapılırsa kalıp, dil, el birleşir. Ne güzel.